

OLGA PENA VIN
(Novi Sad)

POUKE IZ DIJALEKTOLOŠKOG ATLASA MAĐARSKOG JEZIKA U SLAVONIJI

Jedna od najkorisnijih savremenih metoda istraživanja narodnog jezika jeste metoda rada na jezičkom atlasu. Pored opšteg jezičkog atlasa i regionalni jezički atlas pruža značajnu pomoć u otkrivanju funkcionisanja dijalekta. Zna se da u regionalnom atlasu istraživač, unoseći na pojedine listove jezičke osobenosti nekog kraja, uspeva skoro da fotografiše određeni dijalekat sa svima njegovim promenama u datom trenutku.

Pojedine karte atlasa vrlo lepo prikazuju borbu između starog, osuđenog na nestajanje, i nadirajućeg novog. One osim toga prikazuju i generacijska odstupanja (pored jezika dijalektu privrženih starijih osoba pojavljuje se standardni jezik mladih i kolebljiva upotreba dijalekta kod sredovečnih), štaviše ukazuju još i na komunikacijske razlike između muškaraca i žena. Čitajući pojedine karte otkrivamo u kojoj meri zavisi rasprostranjenost jezičke pojave od sredine, od međusobnog odnosa među komunikacijskim partnerima, od njihovog društvenog položaja, od teme razgovora itd., a lepo se može sagledati i koje selo je sačuvalo više nekadašnjih specifičnosti, gde dominira novo itd.

Do sada sam izradila dijalektološki atlas dijalekata mađarskog jezika Pomurja, Baranje, Srema i dijalekta banatskih Sekuljaca. Sada je na redu izrada atlasa dijalekata mađarskog jezika u Slavoniji. Tom mišlju se bavim od vremena prikupljanja građe za dijalektološki rečnik govora u slavonskom selu Korog i građe za sistem zadruga u Slavoniji. Cilj mi je da prikazem jezičku, odnosno dijalektološku sliku većih mađarskih naselja, odnosno naselja u kojima ima i Mađara, sela sa nacionalno mešovitim stanovništvom u Hrvatskoj, bliže u Slavoniji. Prirodno je da slika prikazuje ne samo stare, očuvane tradicije već i nove crte reperkutovane velikim istorijskim, ekonomskim i kulturnim promenama po oslobođenju, i to ne samo na jeziku četiri mađarske jezičke oaze dobro poznate iz stručne literature, već je slika sazdana i od prikaza jezika drugih, mladih naselja sa

mađarskim ili sa nacionalno mešovitim stanovništvom. Atlas želi da prikaže jezik stanovnika predela čuvenih hrastova, šljivaka, a kroz jezičke promene — promene ljudi, njihovih uslova života i promene okoline. Cilj mi je bio da se što tačnije odslika kraj, radni čovek u njemu, njegov svakodnevni život i jezik adekvatan potrebama svakodnevnog života. U tom cilju obraćala sam pažnju na razlike prema polovima i generacijama, na promenu sredine, na promenu zanimanja, na uzdizanje kulturnog nivoa, na uticaj suseda koji govore drugim jezikom, na borbu između starih, tradicionalnih jezičkih formi usvojenih na nivou maternjeg dijalekta u seoskoj zajednici, i novih oblika, novih manifestacija koje se sve više šire a reperkutovane su i u selu prisutnim novim životom, ekonomskim, društvenim, kulturnim prilikama, situacijama i ulogama govornika.

Da bih navedeni cilj ostvarila, svake desete godine sam u toku poslednjih trideset godina ispunjavala kestioner sa istih 250 pitanja. To sam učinila prvi put 1960. godine, zatim 1970, pa 1980. godine obavivši u međuvremenu magnetofonska snimanja.

Prilikom odabiranja istraživačkih punktova manja mađarska naselja nisam uzela u obzir. Među istraživačkim punktovima nalaze se već ranije upoznata četiri sela u okolini Osijeka, i to Retfala, selo koje se već spojilo sa Osijekom, sela Laslovo i Korog pored reke Vuke, Hrastin, skriven u dubini nekadašnje močvare, Opatovac, koji se izdužio pored Dunava na obroncima Fruške gore na granici Slavonije i Srema, u okolini Vukovara od glavnog puta udaljeni Čakovci, na autobuskoj liniji Vukovar–Vinkovci dostižno mesto Marinice, Stari Jankovac, selo čuveno po govedima za klanje (često ga posećuju žitelji Koroga radi kupovine). Nešto dalje, u okolini Bjelovara, na padinama Bilogore leže situirani Bedenik i susedno mesto Velika Pisanica. Osim spomenutih sela istraživanjem je još obuhvaćen Erdut, lociran na drugoj strani, u okuci Dunava. To je predeo nekadašnjih rimskih drumova, utvrđenja, kasnijih tvrđava i manastira. Ovaj kraj ima svoju tradiciju, svoj istorijat. Čak su u ovom kraju, u okolini Kolodvara i rođeni rimski carevi Valentinijan i Decije. I pisac Érdy kodeksa, bezimni kartezijski je iz ovog kraja. I u najnovijoj istoriji Slavonija je igrala važnu ulogu. Između ostalog, u Hrastinu je, na primer, vezena zastava Petefijeve brigade.

I atlas je pokazao da proučavana sela čine dve dijalekatske veće grupe. Jednoj pripadaju naselja koja su očuvala mnoge arhaične crte i prastare osobine. To su sela: Retfala, Korog, Laslovo i Hrastin, a drugoj grupi pripadaju sela odavno sa hrvatskim, srpskim, eventualno nemačkim mešovitim stanovništvom koje se povećalo Mađarima doseljenim u XIX veku prilikom većih seoba iz različitih krajeva. Ta su sela: Opatovac, Erdut, Čakovci, Marinice, Stari Jankovac, Bedenik i Velika Pisanica.

U ovoj drugoj grupi možemo po tome odakle su se mađarski stanovnici doselili, odnosno koje osobenosti pokazuje njihov jezik, razlikovati još dve manje grupe:

1. iz Bačke i Banata su se doselili u Čakovce, Marince i Stari Jankovac;
2. iz Transdunavlja doseliše se Mađari u Erdut, Bedenik i Veliku Pisanicu.

Ovo uglavnom nisu velika sela. Broj stanovnika kreće se od 400 do 1000, 1200. Jedino je u Starom Jankovcu broj stanovnika veći.

Ako sada pređemo na pouke dijalektološkog atlasa, možemo reći sledeće.

I GRUPA

Fonetske realizacije

Uzimajući u obzir fonetsku realizaciju i tendencije sa atlasa možemo čitati sledeće:

1. ilabijalna tendencija je vrlo jaka, nju pojačava i južnoslovenski uticaj, između ostalog javlja se velika frekvencija ilabijalnog *á* kako u naglašenom tako i u nenaglašenom slogu, korišćenja ilabijalnog *i* na račun *ü* i *ö* (fiv, fist, gyíszöü, nyist, vidör, nyíg), zatim na račun *o* i *u*: lápis, bárníl; *ë* na račun *ő*: tēm, ësze, tīkēr;

2. i favorizovanje zatvorenih oblika ima vid tendencije: *o* > *u*; duhány, ruzmaring, turma, duktor: *ö* > *ü*: gyüker, küves; *ë* > *ö*: szöm, embör, mēnnöm, kő, féköt (*ö* ima veću frekvenciju u naglašenom, a prvenstveno u nenaglašenom slogu nego u standardnom jeziku); *a* > *o*: hovás, morhá, háozbo; *é* > *í*: nyíz, ídes, fejír;

3. mesto *u*, *ü* javlja se otvorenije *ó*, *ő*: sáványó, gyírő;

4. frekvencija glasa *ë* veća je nego u odmerenom standardnom jeziku, štaviše stoji čak i mesto *i*: vērāog, ësťāoglou;

5. postoji tendencija diftonške realizacije dugog samoglasnika *á*, *é*, *ó*, *ü*: tánāor, kējiz, ájtou, köü;

6. pod uticajem naglaska kratki samoglasnik se duži: fíl, észik, jün, üres, túdom, pípāol; u nenaglašenom slogu: kicsí szék, pírútos, bájúz;

7. kratko izgovaranje dugog suglasnika je naročito karakteristično za govor Laslova i Hrastina: etem, ütél, kēzel (kod mlađih ova tendencija pod uticajem škole i radija slabi);

8. suglasnike *k*, *t* i *p* stare žene su aspiravano izgovarale, siktanje je međutim nestalo, iako se ono pre dvadeset godina još moglo čuti u govoru starih žena u Korogu i Laslovu: kincöszkéim;

9. u dijalektu se mesto *ly* javlja *j*, retko *l*: *kéraol* ~ *kiráoj*;
10. primećuje se razlučivanje gomilanja suglasnika: *klupa* > *kulup*, *brana* > *bároná*, *struha* > *osztorháj*, *smola* > *oszmoja*;
11. pod dejstvom asimilacije *j* posle *r* postaje *gy* ili *ny*: *epörnye*, *várnyú*, *orgyá*;
12. da bi se izbegao hijat pored *j* u Laslovu se pojavljuje *h*: *leháony*.

Morfološke karakteristike

Osnovne reči

Najupadljivije je da se osnovni glas *v* pojedinih glagolskih i imen-skih osnova sa završetkom na *v* još zadržao u oblicima bez nastavka, šta-više kod njih nekoliko i u obliku sa nastavkom: *nov*, *fűv*, *szűv*, *ffv*, *csév*, *tűv*, *mév*, *tűvbűl*, *szív*–*szívas*; osnova reči *diszno*–*disznaja* je *diszná*; sa nastavcima glasi *disznák*, *disznát*; dugi samoglasnik osnove ostaje i pred nastavkom dug: *hét*–*hétet*, *bájús*–*bájúsá*; u toku dekliniranja osnova se proširuje samoglasnikom: *szán*, *szánát*, *szánák*, *lát*–*látánám*.

Obrazovanje reči

Obrazovanje nomena

Visoku frekvenciju imaju deminutivni formanti *-ka*, *-ke*, *-csa*, *-cse* kod starije generacije ne samo kod imenica već ponekad i kod poređenog prideva: *lăncsa*, *űdűcse*, *băpcsa*, *víszke*; *năgyobcsa*, *űrgebcse*; substantivni formant *-at*, *-et* je znatno frekventniji nego u standardnom jeziku: *kăpălát*, *hăjtăt*, *văgăt*, *lătăt*: mesto supstativnog formanta *-ás*, *és* u nekoliko reči figuriše *-ó*, *-ű* *vetű* (*vetés*), *szăntou* (*szántás*).

Obrazovanje glagola

Glagolski formanti pokazuju veću šarolikost, pojedini su aktivniji nego u standardnom govoru, a ima razlika i u stepenu frekvencije. Formantom *-gat*, *-get* većinom se koriste mladi, ali ne u govoru, već „prema pisanju“. I varijantu *-út*, *-űt* formanta *-ít* izbegavaju u pisanju isto kao i *-udik* varijantu formanta *-odik*. Oblike *terűt*, *épűt* samo izgovaraju ali ne ispisuju. Deverbalni formant *-ul*, *űl* u obliku *-il* obrazuje novu reč ne samo iz prideva već i iz imenice: *űsărgil*, *űhăngul*.

Nekoliko formanata (*-kol*, *-gal*) koji u standardnom jeziku označavaju zastarelost, u ovom govoru još uvek često obrazuju derivate. Mesto denominalnog formanta *-z* upotrebljava se faktitivni formant *-tat*, *-tet*, npr. *kíntat*. Živi aktivni formanti obrazuju derivat sa mnogim stranim osnovnim rečima: *ribăol*, *rézăol*, *régyűsűdik*, *pudăorkodik*, *űtrosil*, *elpléniz*, *lűfotogrăfoz*; prividno pasivan glagol formantima *-űdik*, *-odik*, *-kűzik*, *-ko-*

zik: lá1oto1udik, tálákozik, szüvö1údik. Frekventativni formant *-l*, odnosno *-ál*, *-él*, koji se često upotrebljava posle kratkog samoglasnika, javlja se sa kratkim samoglasnikom: rúgál, keringel, metel, fonyál, ével, beszélél. Frekventativni formant *-d*, omiljen je kod starijih lica, npr. váladó sziviká. Neki formanti se javljaju u fonetskim varijantama: *-it* > *út*, *-üt*; *-ul* > *il*; *-dül* > *dil*: melegüt, tisztút, pírut, rosszil, o1ucsil, pusztíl, fényjárdíl, mesto *-dal*, *-del* javlja se *-dol*, *-döl* i mesto *-kál*, *-kel* javlja se *-kol*, *-köl*: szábdol, szegdöl, huszkol, nyelköl. Stariji ljudi su produžili kratak samoglasnik izvesnih formanata radi manifestiranja emocionalno jačeg stepena, što su mlađi od njih naučili te ih upotrebljavaju i u bezemocionalnim situacijama: víváskodik, hordószkodik, kérdószkodik, bérendelkőzik, sárgúdik, kípá1olúdik. Neki od glagola sa „ik“ javljaju se u oblicima „bez ik“: Zmmul, csúsz lē, házud, máosz, nyíl, álmod, ali se u obliku sa „ik“ koriste neki glagoli inače „bez ik“: fogyik, hullik, fagyik.

Konjugacija

Upadljivo je da subjekatska i objekatska konjugacija nije konzekventna: Tugyonk mink asztat. Emmégyēm hónáp hozátok. U drugom licu singulara indikativa prezenta subjekatske konjugacije i glagoli „bez ik“ dobijaju takav nastavak za lice kao glagoli sa „ik“: láotol, kápol. (Uostalom ovo lice služi i za iskazivanje opšteg subjekta). U trećem licu plurala nastavak *-nak* bez vezivnog glasa se pripaja glagolima sa *-t* završetkom: szátnák, írtnák. U trećem licu singulara nekoliko glagola je sačuvalo nastavak *-n*: mégyön, tészön, lészön. U prvom licu plurala u prezentu indikativa može se čuti oblik imperativa: Mí mást mindönt mēgnyízzönk. Mongyunk mí ázt nekije. U objekatskoj konjugaciji nastavak trećeg lica singulara i plurala je *-i*, odnosno *-ik*: észí, kászáli, észik, kászálik. U drugom licu plurala *i* je dugo: *-ítok*: mondítok, hállítok.

U perfektu se upotrebljava sažeti oblik: étt, itt, vettem, kőtte mesto ettem, ittam, vettem kötöttem. Nastavak infinitiva ima pored *-ni* varijantu *-nija*: innija kő. Kod jednosložnih glagola sa osnovom *v* particip pasiva se obrazuje od potpunije osnove: vétött, szüvött. Glagol *szokik* upotrebljava se u prezentu mesto u perfektu: én szokok, te szokol, ű szok.

Promena nomena

Prema starijim licima oblici kao disznáikák, lováikák, könveikek imaju dualsko značenje. Na starinsku upotrebu nastavaka ukazuju sledeći primeri: Á loy áz éjel kihúszta á fejbü a féköt. Áz újáobá húzi á gyíróüt. Pored infinitiva objekat je bez nastavka: emméik répá sárábolnítja. Méik gērēngyöu verni. U posesivnoj promeni u 3. licu jednog posesora i jednog poseda nastavak za lice je *-i*: szömi, kezi. U slučaju više posesora i jednog

poseda u 3. licu nastavak je *-ik*: *könvik*, *szërik*. Primećujemo da posesivni nastavak za lice otpada u složenim rečenicama u kojima je drugi deo u suprotnosti sa prvim delom: *Nékönk nincs pénzönk*, de *ván porcijou*. Spomenimo još da se postpozicija *kívül* nadovezuje na nomen bez nastavka: *háosz kívül*.

Leksičke realizacije

Za prvu grupu je karakteristično čuvanje prastarih reči. No osim njih mnogo je slavenskih reči, kako je to već 1839. godine spomenuo Elek Fényes. Reči preuzete pre 1944. godine uklopile su se u glasovni sistem, značenje im se najčešće zadržalo i danas već pripadaju osnovnoj leksici zajednice. Pozajmljenice čine tzv. kulturne reči, nazivi odevnih predmeta, pribora domaćinstva, alata, jela biljaka, životinja itd.: *bijél*, *bálává*, *kuci* (*potiljak*), *szórcsáráp* (*vunena čarapa*), *kulúp* (*ležaj*), *cákor* (*štakor*), *koncér* (*cvet trske*), *szulok*, *zserjó*, *hájdi*, *noszá* itd. Nekoliko reči je sačuvalo originalnu ili neku prolaznu formu: *gyërtá*, *burzá*, *dinyá*, *szëreñcsá*. Sloju reči preuzetih posle 1944. godine pripadaju sasvim mlada preuzimanja koja rezultiraju iz socijalističkog razvoja, iz bogaćenja koje prati razvoj u svakom domenu, iz zajedničkog življenja sa drugim narodima drugog maternjeg jezika. Njihovo strano poreklo je jasno prepoznatljivo, ali ona već i sad u znatnoj meri obogaćuju perifernu i osnovnu leksiku. Nova preuzimanja mladi bez razmišljanja koriste u svakodnevnom govoru i u toj upotrebi ne osećaju se socijalne razlike ili razlike u odnosu na pol: *ádrugá*, *szásztánák*, *milicijá*, *prekolicá*, *tergovál*, *hibri* itd. Najveći broj preuzetih reči se odnosi na administraciju. Među preuzetim rečima zanemarljivo malo je glagola, to su uglavnom imenice. Podjednako ih koriste muškarci, žene, seoske zanatlije, seljaci, najranije verovatno i članovi inteligencije.

II GRUPA

Jedan manji deo druge grupe sačinjavali su Mađari pristigli iz Bačke i Banata u Čakovce, Marince i Stari Jankovac. Sudeći po njihovom jeziku, oni su došli iz okoline Sombora, Kupusine, Bezdana i još do danas čuje se sobom doneti glas *cs* i *dzs* mesto glasova *gy* i *ty*: *nadzsob*, *töpöröcsü*, *kucsá*, *medzsüñk*, itd.

Fonetske realizacije

U jeziku ove podgrupe javljaju se sledeće fonetske realizacije i tendencije:

Sistem samoglasnika sadrži samo monoftonge, *ë* pripada sistemu samoglasnika. Glas *ö* (*ö-zés*) ne pojavljuje se često s obzirom na to da su iz

Kupusine došle porodice kod kojih u jeziku starijih lica glasove *ö* odnosno *ü* zamenjuje *ē* odnosno *i*. Zatvorenija tendencija i ovde je prisutna, *é* > *i*: *píntek*, *píz* (ali sa smanjenom tendencijom), *ó* > *u*: *szémvonyu*, *szakajtu*, *ő* > *ü*, *ü*: *üket*, *kéregtü*, *kü*, *féketü*, *töpörcsü*; *o* > *u*: *vánkus*, *ustor*, *gázul*: *ö* > *ü*: *gyüsz*, *gyüttek*. Glas *a* posle *á* ima varijantu *o*: *háton*, *lábom*. Ima primera i za delabilizaciju, *ü* > *i* sindiszno, *kétfil*i kosár.

Kod suglasnika ističe se smena *j* > *gy*: *zsebgye*, zatim *gy*, *ty* > *dzs*, *cs*: *medzsek*, *csuk*, *kucsa*. Mesto *ly* javlja se *j* ili *l* (izgovaranje *l* je u slabijoj meri): *hel*, *selöm*, *méll*. Javlja se pojava palatalizacije *n* > *ny*: *keny*, *feny*, *csallány*, *gërebëny*, ali postoji i kontraprimer: *asszon*, *szegin*. U slučaju vezivanja glasova *d + l* > *ll*: *pallás*; *d + n* > *nn*: *fekünni*, *anni*; *r + j* > *rgy*: *vargyu*, *borgyu*. Kod ove grupe suglasnik na početku reči nestaje: *adruga*, *ászló*, *áptojás*. Intervokalni suglasnik se duži: *szallag*, *késszen*, *tanittó*, *eggyetem*, *meghütteni*.

Morfološke karakteristike

Osnovne reči

Nema većih odstupanja od standardnog jezika. Osnova reči *disznó*–*disznaja* je *diszna* ~ *diszno* : *disznajik* ~ *disznojik*. Treće lice singulara prezenta indikativa glagola sa osnovom na *v* završava se na *-l*: *hil*, *ril*, *szil*. Dugi samoglasnik osnove skraćuje se čak i kod složenica: *dijofa*, *szakajtu*, *vëndö*, *féketü*. Imenica *mész* u nominativu glasi *meszet*. Oblik bez nastavka imenice *cső* glasi *csév*.

Obrazovanje nomena

Nema odstupanja od standardnog jezika.

Obrazovanje glagola

Nema odstupanja od standardnog jezika.

Konjugacija

I tu se mešaju subjekatska i objekatska konjugacija: *Lekvárnak szegyék a földi bodzát* (Marince). Upotreba *nák* mesto *nék* i *suk*, *sük* se širi: *Mindenki meglássa, esső lesz*.

Deklinacija nomena

Nema većih odstupanja od standardnog jezika. Oblik imenice *mész* bez nastavka glasi *meszet*, a sa akuzativnim nastavkom *meszetet*. Mesto adesivnog nastavka *-nál*, *-nél* upotrebljavaju se nastavci *-tól*, *-tol* ~ *tul*, *-tül*: *Pistátul nagyobb*. U posesivnoj subjekatskoj deklinaciji imenica *év* ima oblik *évjé* mesto *éve*.

Leksičke realizacije

Za reč málna (malina) i danas se koristi transdunavski izraz *himper*, a za egres (ogrozd) postoji nekoliko ekvivalenata: ogrózli (Marince), bús-zke (Opatovac).

U zajedničkom življenju sa Hrvatima i Srbima stanovnici navedena tri sela naučili su od njih više reči i time obogatili ne samo perifernu već i osnovnu leksiku: svargli, kajgana, gusa, dzsombék (koren kukuruzovine posle berbe, deo koji ostaje u zemlji), szuncokret itd. Reči za novije pojmove preuzimaju u govoru iz hrvatskog jezika, iako poznaju i odgovarajuće mađarske reči: zadruga, resenye itd.

Drugu manju granu druge grupe sačinjavaju Mađari doseljeni iz južnog Transdunavlja, bliže iz južnog dela županije Šomođ (Mađarska) u Erdut, Bedenik i u Veliku Pisanicu. U njihovim jezičkim manifestacijama mogu se otkriti sledeće karakteristike:

Fonetske realizacije i tendencije

U jeziku mađarskih stanovnika navedena tri sela mogu se uglavnom otkriti tendencije svojstvene za jezik u južnom delu županije Šomođ. U ovom dijalektu nema diftonga, visok je stupanj upotrebe glasa *ö* (*ö-zés*) kako u naglašenom tako i u nenaglašenom slogu: rökett, löszök, öszö, mögyök, möntök, fővötte. U nekoliko reči mesto *i* čuje se *é*: rébezli, segít. Omiljeni su i zatvoreni oblici: *-ol > o > u*: gondukodik: *-öl > ő > ö > ü*: küjes, énekül, kümüves, üszel, csépünyi, lün, szüvi: mesto *-al* javlja se *ó*: szóma, óma. Mesto samoglasnika dugo *ó*, *ú*, *ü* izgovaraju se kratki samoglasnici: megnyün, gondukodik, kümüves, üdö, gyüszü, sargyu, parancsul. Otkriva se i trag labijalizacije glasa *i*: kifüzet.

Kod suglasnika upadljivo je pretvaranje glasa *j* u *ty* odnosno *gy* posle suglasnika, odnosno samo retko na početku reči: gyaptya, raktya, kifacsargya, irgya, szomgyus, borgyu, vargyu, meg vot gylüve, gyüjök, nyomgyunk. Glas *n* se palatalizuje: meszteleny, szemvonyu, fökiny, polozsnya, lénnyi, innya, vőfény, kény. Uveliko se čuje *l* (*l-zés*). Mesto *ly*, *lj* stoji *l*, *ll*: méhel, foló, folik, vállu, lik, királ, gombolitto, éneköllünk, türüllük, halla, üllön le, sülleni akar, hónalla, méllem. Glas *v* njemu prethodni glas *s* u *zs*: kizsveréb. Interglasni suglasnik se duži: pappiros, tanitto, csolány. Nagomilani suglasnici se razlučuju: puruszli, derót; u stranim rečima i nagomilani samoglasnici se razlučuju: trotovár (trottoar).

*Morfološke karakteristike**Osnovne reči*

Glagoli sa osnovom na *v* u prezentu indikativa figurišu bez *v*: lüjök, lüsz, lün, szüjök, szüsz, szün, mökhin, ü rén, szin. Kod glagolskih osnova proširenih sa *d* i *sz* na karti nalazimo oblike aluszok, aluszol, aluszik mesto alszom, alszol, alszik.

Dugi samoglasnik se na kraju osnovne reči skraćuje: üdö, diszno, tannitto, folo. Kod imenice *fü* i *kö* mesto *v* javlja se *j* prilikom obrazovanja prideva: fújes, küjes. *Szü* varijanta reči *sziv* i u složenicama figuriše bez *v*: szübajos, szüfájás. Posesivni oblik reči *esö* u Bedeniku je *eseje* mesto *esöje*.

Obrazovanje nomena

Nema većih odstupanja od standardnog jezika.

Obrazovanje glagola

Rado se upotrebljava iterativni formant *-doz, -dez, -döz*: fogdoz, röpdöz. Omiljen je i formant *-gál, -gél*: pisogál. Formant *ódik, -ődik* daje glagolu pasivno značenje: kapkolódik. Frekventan je formant *-l*. Česta je i upotreba oblika sa *-suk, -sük*.

Konjugacija

U 1. licu plurala subjekatska i objekatska promena nije dosledna: megnézönk mi asztat: nyomgyunk: bepörötünk vóna tégöd. Glagoli sa osnovom na *v* u 3. licu prezenta indikativa u subjekatskoj konjugaciji dobijaju nastavak *n*: rén, lün, hin, szin. U objekatskoj konjugaciji u 3. licu singulara i plurala nastavak je *-i, -ik*: adi, mondi, tanitti, möghijik. U 2. licu plurala *i* je kratko: aditok. Infinitiv se javlja u obliku *-ni, -nya*: rénnya, innya ~ rénni, inni. Glagol *szokik* obično se javlja u obliku *szok*.

Deklinacija nomena

Kod starijih osoba kazivanje posesivnog odnosa pored fonetskih pojava (csebgye, aptya) otkriva i nastavke *-i, -ik*: bögyi, csöri, szömik. Reč *tányér* u akuzativu glasi *tányérat*.

Leksičke realizacije

Doseljeni Mađari sačuvali su sobom donetu leksiku, no nova sredina i društvene, ekonomske i kulturne promene nastale posle oslobođenja inicirale su potrebu za novim rečima. One su preuzete delom iz hrvatskog jezika, delom iz mađarskog standardnog jezika posredstvom škole i drugih

kulturnih institucija, odnosno posredstvom masovnih komunikacijskih medija. Nove reči nisu narušile sistem već su ga obogatile.

Osvrnimo se ukratko još na nekoliko sociolingvističkih pitanja: na generacijska odstupanja, na odstupanja reperkutovana promenom zanimanja, sve većim usvajanjem standardnog jezika i uticajem dvojezičnosti.

Iz razgovora sa osobama različite starosti, pola, sa zemljoradnicima, poluindustrijskim radnicima, poluzemljoradnicima, seoskim zanatlijama i predstavnicima inteligencije u selu, iz njihovih odgovora na pitanja iz upitnika ispostavlja se da u selima u kojima se pre 15-20 godina još govorilo mnogo arhaičnijim dijalektom, nije bilo oštre generacijske granice. Međutim, u našim danima razlika se izoštrila. Vrlo stari ljudi i oni iznad 60 godina još su privrženi nekadašnjem starom dijalektu. Sredovečni u sve većoj meri bivaju bilingvi na nivou maternjeg jezika: oni se u porodici, u razgovoru sa seoskim poznanicima, još služe starinskom varijantom. Međutim, van sela, iako se još naziru siromašne varijante fonetskih karakteristika dijalekta, ipak je u morfologiji, u leksici i u sklapanju rečenica ubrzana standardizacija. Stoga mladi u šali kažu da će jezik svojih predaka upoznati samo iz *Slavonskog rečnika**. Ubrzana standardizacija jezika i u drugim slavonskim selima je doprinela smanjivanju dijalekatskog obeležja i osiromašenju dijalekta. Period od 15-20 proteklih godina uneo je velike i sudbonosne promene u život sela kako sa političkog, društvenog tako i sa kulturnog stanovišta. Izolovanost sela u sve većoj meri se gubi. Strujanje informacija na mađarskom standardnom i hrvatskom jeziku, koje se ostvaruje putem najrazličitijih medija, kontakti između gradskih trudbenika, čiji se jezik neprimetno standardizuje, sa seljacima, čiji je jezik u fazi preraštanja u standardni jezik, i njihov kontakt sa varošanima, koji već komuniciraju na ovom jeziku, sve to doprinosi ubrzanoj standardizaciji jezika.

Tako velika, do sada još nezapamćena promena najlakše se može proceniti na leksici podložnoj promenama. Na leksici se može najbolje odmeriti i generacijsko odstupanje. Drugačiju leksiku je usvojio pre 70-80 godina praded, ded nego današnji unuk. Znatan deo leksičkog fonda *Slavonskog rečnika* već pripada prošlosti. Mnoge reči koje su pre 20-30 godina još bile opšte korišćene danas više nisu aktivne. Ista je situacija i sa morfološkim i fonetskim pojavama. Baš zbog toga ovaj atlas je u izvesnom smislu spasio mnoge „muzejske vrednosti“.

* Videti: Penavin Olga: Szlavóniai (kórógyi) szótár, I, II, III, 1968, 1978.